

VLOGA JAVNIH OBDAROVANJ OTROK V PRVEM DESETLETJU PRAZNOVANJA NOVOLETNE JELKE V SLOVENIJI

Nena Židov

95

IZVLEČEK

Članek obravnava javno obdarovanje otrok znotraj novo uvedenega socialističnega praznika novoletne jelke, ki ga je nova oblast uvedla po drugi svetovni vojni. Predstavljeni so načini zagotavljanja potrebnih sredstev, obdarovanje predšolskih in šolskih otrok ter obdarovanje socialno ogroženih, bolnih otrok in otrok s posebnimi potrebami. Z dedkom Mrazom kot obdarovalcem so želeli nadomestiti Miklavža in Božička in s pomočjo obdarovanja pokazati na »nov« odnos do otrok. Obdarovanje je bilo del družbene vzgoje in naj bi otroke navdušilo nad novim sistemom, jih kratkoročno spodbudilo predvsem k pridnemu učenju, dolgoročno pa prispevalo k oblikovanju »dobrih državljanov«.

Ključne besede: prazniki, socializem, novoletna jelka, otroci, obdarovanje

ABSTRACT

The article describes public present giving to children as part of the novel, socialist New Year's tree celebrations, which the new authorities introduced after the Second World War. It presents the ways of providing the necessary means, present giving to pre-school and school children, and present giving to underprivileged, ill, and special need children. Introducing Grandfather Frost as the bringer of presents, they wanted to replace St Nicholas and Santa Claus, and point out the "new" attitude to children by giving them presents in public. Present giving was part of the social education that was to fill the children with enthusiasm for the new system, to stimulate them to be diligent pupils in the short term, and to contribute to the formation of "good citizens" in the long term.

Keywords: celebrations, socialism, New Year's tree, children, present giving

Uvod

Praznovanje novoletne jelke v Sloveniji je (prvotno otroški) socialistični praznik, s katerim je skušal novi družbeni sistem po drugi svetovni vojni (vsaj) iz javnega prostora v skladu s svojimi političnimi in ideološkimi cilji izriniti praznovanji miklavževega (z obdarovalcem Miklavžem) (Kuret 1984: 145–162) in božiča (z obdarovalcem Božičkom oz. Jezuščkom (Bogataj 1998: 94) in božičnim drevesom) in ju nadomestiti s praznovanjem novoletne jelke (z obdarovalcem dedkom Mrazom in novoletno jelko kot nadomestilom za božično drevo) kot praznovanjem prehoda iz starega v novo leto.

Praznovanje novoletne jelke je prvič v povojni Jugoslaviji po sovjetskem zgledu (glej Petrone 2000: 85–109) organiziral mestni odbor OF v Ljubljani ob prehodu iz leta 1947 v 1948 in je vzbudilo veliko zanimanja tako v Sloveniji kot tudi po drugih jugoslovanskih republikah (Smasek 1950: 546, 548). Leto kasneje, ko se je kot obdarovalec otrok prvič pojavil tudi dedek Mraz, se je praznovanje začelo širiti po celotni Sloveniji in Jugoslaviji. V nekaj letih so se izoblikovale različne oblike praznovanja, ki so bile pogojene predvsem z velikostjo krajev, organizatorji in s finančnimi zmožnostmi. Bistvene sestavine praznovanja so bile kulturni program¹, pogostitev oziroma čajanka² in obdarovanje.

96

Praznovanje novoletne jelke kot primer novonastajajočega »zapovedanega« praznovanja odstira vrsto vprašanj s področja raziskovanja nekdanjih socialističnih kultur. Znotraj tako imenovane *etnologije* ali *antropologije socializma* (Rihtman - Auguštin 1992: 81), *socialistične etnologije* oziroma *etnografije socialistične kulture* (Prica 2004: 22) so se s praznovanjem novoletne jelke na območju nekdanje Jugoslavije doslej največ ukvarjale nekatere hrvaške etnologinje (Sklevicky 1988; Rihtman - Auguštin 1990a, 1990b, 1992, 1994, 1995, 2000, 2001). Za območje Slovenije naj omenim zgodovinarja Aleša Gabriča (1997), vsaj delno pa so se teme lotili tudi nekateri slovenski etnologi (npr. Ovsec 2000; Bogataj 1998, 2011; Slavec Gradišnik 2014b). Z vidika procesa tvorjenja (Muršič 2006: 49) novonastajajočega praznika v Sloveniji so bila predstavljena prva leta novoletne jelke z najpomembnejšimi razvojnimi fazami, ko je praznovanje prehodilo pot od množičnega otroškega do družinskega praznika (Židov 2016).

V članku se posvečam obdarovanju predšolskih in predvsem šolskih otrok (pionirjev) ter socialno ogroženih, bolnih in otrok s posebnimi potrebami³ v prvih desetih letih praznovanja novoletne jelke (od prehoda iz leta 1947 v 1948 do prehoda iz leta 1957 v 1958) na območju današnje Slovenije.⁴ Obravnavam le »javna« obdarovanja, na katera je imela nova oblast lahko neposreden vpliv, ne lotvam pa se obdarovanj znotraj družine, na katera razen močnih medijskih propagandnih akcij, ki so prvič stekle leta 1952 (Židov 2016: 116), nova oblast ni imela neposrednega vpliva. Zanimajo me načini zagotavljanja daril v povojnem obdobju, marsikje povezanem s pomanjkanjem številnih (osnovnih) za »normalno« življenje potrebnih stvari, kot so hrana, oblačila, obutev ipd. Z darovi in obdarovanjem v evropskih in neevropskih kulturah v preteklosti in sodobnosti znotraj javne in zasebne sfere so se (poleg sociologov, ekonomistov, psihologov ...) ukvarjali številni antropologi, tako npr. Mauss (1996), Godelier (2006), Rost (1994), Berking (1999), Caillé (2000), Sykes (2005), Osteen (2014), Gregory (2015) in mnogi drugi. Mene v članku z vidika

¹ Šlo je predvsem za ohranjanje tradicije NOB in približevanje kulture otrokom.

² Za pogostitev so največkrat poskrbele ženske, članice AFŽ, učiteljice, udeleženke gospodinjstkih tečajev in vaška dekleta, ki so iz sestavin, ki so jih zbrale na terenu, spekle pecivo. Otrokom so največkrat postregli še sladek čaj ali belo kavo, kruh, žemlje, hrenovke in klobase.

³ Znotraj novoletne jelke so obdarovali tudi učence na poklicnih šolah in gimnazijah ter v dijaških domovih, ostarele, onemogle, starejše bolnike, slepe, vojne invalide, partizanske vdove ..., v Ljubljani pa je dedek Mraz v obravnavanem obdobju obdaroval tudi policiste, cestarje in gasilce.

⁴ Praznovanja novoletne jelke z obdarovanjem otrok so po drugi svetovni vojni organizirali tudi v Trstu z okolico, ki je bil leta 1947 vključena v cono A, 1954 pa dodeljen Italiji.

obdarovalcev zanima predvsem, kaj so želeli z darili sporočiti otrokom in kaj so želeli s pomočjo obdarovanja doseči. Z vidika obdarovancev pa se mi zastavljajo vprašanja kot, kakšni so bili pogoji za pridobivanje daril, v kakšen (zavezujoč) položaj so jih darila postavljala, kako so/naj bi vplivala na povezovanje med darovalci in obdarovanci ter kakšna je bila obveza glede vrnitve »dolga« (glej Mauss 1996). V zvezi z darili me zanima njihov način družbene uporabe - kot to počne Daniel Miller - oziroma točneje, »*kako stvari ustvarjajo ljudi*« (2016: 69) in »*pomagajo, da se naučimo primernege vedenja in delovanja*« (2016: 84), ne da bi se tega sploh zavedali (2016: 215).

Ob upoštevanju poglavitne literature, povezane s praznovanjem novoletne jelke v Sloveniji in obdarovanjem, glavnina besedila temelji na časopisnih člankih, ki so v obravnavanem obdobju poročali o pripravah na praznovanja ali o že izvedenih praznovanjih novoletne jelke.

Zagotavljanje daril

Velik zalogaj je v povojnem obdobju predstavljala organizacija praznovanja, znotraj tega pa še posebej zagotavljanje daril, ki jih je otrokom največkrat prinesel dedek Mraz⁵. V konstituiranje, organizacijo in izvedbo novega praznika so bile (hote ali nehote) vpletene različne družbene skupine (Slavec Gradišnik 2014a: 12, 16) in posamezniki. Prva leta so pri organizaciji praznovanja novoletne jelke sodelovali ljudskoprosvetni sveti, kulturni in prosvetni delavci, podjetja in ustanove, najpomembnejše pa so bile množične organizacije (Smasek 1950: 548). Ko je Centralni komite Komunistične partije Slovenije jeseni leta 1948 sklenil, da se praznovanje novoletne jelke iz Ljubljane razširi na vso Slovenijo, je imel Izvršni odbor Ljudske prosvete Slovenije oktobra več sestankov s predstavniki prosvetnih oblasti in množičnih oblastnih organizacij (ženskih, mladinskih, sindikalnih in borčevskih), s katerimi so se dogovarjali o pripravah praznovanja (Gabrič 1997: 114). Med množičnimi organizacijami so imele v prvih letih najpomembnejšo vlogo članice Slovenske protifašistične ženske zveze (AFŽ) (Jeraj 2005: 115), predvsem v podeželskih krajih pa je bila pomembna vloga učiteljstva. Konec leta 1952 so v nekaterih krajih začela organizacijo praznovanj novoletne jelke že prevzemati novonastala Društva prijateljev mladine (DPM), bolj pa so začela sodelovati tudi razna druga društva kot npr. Partizan in Svoboda (Cvetko 1953: 9).

Pomembno vlogo pri zagotavljanju daril so imeli delovni kolektivi industrijskih podjetij, ustanove, sindikalne podružnice, kmetijske zadruge, obrtniki, starši in posamezniki. Pri obdarovanju so sodelovali socialna skrbstva, Rdeči križ, člani OF, Zveza borcev, razna društva, invalidske organizacije, občine ... Od leta 1953 sta za obdarovanje skrbela tudi SZDL kot naslednica OF in ZPM Slovenije (ZPMS). Kljub temu, da so številne ustanove morale sodelovati pri organizaciji praznovanja in zagotavljanju daril, ker je to sodilo k »novi dobi«, je v nekaterih okoljih prihajalo do težav – organizatorji so že ob analizi novoletne jelke 1948/49 med drugim ugotovili, da je za nakup daril premalo denarja in da nekateri pri zbiralnih akcijah nočejo sodelovati (Gabrič 1997: 116–117, 119).

---

⁵ V primerih, da dedek Mraz iz različnih razlogov »ni mogel priti«, je lahko »v njegovem imenu« darila izročil tudi kdo drug (npr. učitelji, predstavniki množičnih organizacij ...).

Težave z organiziranjem novoletne jelke in zagotavljanjem daril so se še dodatno zaostrile po informbirojevskem zapletu med Jugoslavijo in Sovjetsko zvezo, zaradi česar je med državama prišlo do prekinitve gospodarskih stikov. Sledili so varčevalni ukrepi, katerih posledice so se prvič pokazale pri praznovanju novoletne jelke 1950/51. Za omilitev težav je zvezna vlada poskrbela za bombone in piškote za otroke v starosti do 14 let, Ministrstvo za prosveto LRS je nakazalo posebna denarna sredstva, republiški Iniciativni svet Zveze pionirjev pa je pionirskim odredom podaril kolektivna darila v obliki tekstila za ureditev pionirskih sob.⁶ Vlada Ljudske republike Slovenije je okrožnim odborom za novoletno jelko dala večje količine piškotov in bombonov.⁷ Zaradi težav pri zagotavljanju daril so skušali povečati pomen kulturnega programa: »*Glavni poudarek prireditve Novoletne jelke naj bi ne bil na obdarovanju otrok, ampak na izbranem programu, ki naj seže globoko v otroško psiho ...*« (Š. K. 1951: 3).

Da bi zbrali čim več prispevkov za organizacijo praznovanja in za darila, so v časopisju pogosto objavljali poimenske sezname darovalcev in vsote podarjenega denarja ali drugih oblik prispevkov. So pa občasno (tudi poimensko) pisali tudi o tistih, ki pri zbiranju prispevkov niso hoteli sodelovati. Da bi dokazali namensko uporabo prejetih prispevkov in pokazali na razširjenost praznovanja, so v časopisju pogosto poročali o številu obdarovanih otrok v posameznih okoljih.

V večjih krajih so imeli za zagotavljanje daril pomembno vlogo **tovarne, podjetja, sindikalne podružnice in druge ustanove**, ki so poleg otrok zaposlenih in pionirskih odredov, nad katerimi so imeli patronat, poskrbeli tudi za obdarovanje drugih otrok v svojem okolju. Prispevki tovarn so bili denarni, v obliki tovarniških izdelkov (npr. Gabrič 1997: 116) ali kupljenih daril. Medtem ko so večje tovarne in podjetja lahko prispevala za obdarovanje otrok v svojem kraju, pa je marsikje po uvedbi varčevalnih ukrepov⁸ in tudi kasneje prihajalo do težav. Ko je npr. pripravljalni odbor za novoletno jelko 1952/53 v Postojni povabil na sestanek vse zastopnike tamkajšnjih podjetij, da bi se dogovorili o višini prispevkov za obdaritev, ni prišel nihče,⁹ podobno je bilo leto kasneje tudi v Podragi, kjer nekatera podjetja na prošnjo za prispevke sploh niso odgovorila (T. I. 1954: 3). V Celju ob prehodu iz leta 1954 v 1955 niso mogli obdariti vseh otrok, ker ZPM pri tamkajšnjih podjetjih ni mogel zbrati potrebnega denarja,¹⁰ na Vranskem pa so z nekaj blaga obdarili le revnejše otroke, ker v kraju ni bilo močnih gospodarskih podjetij.¹¹ Tudi ZPM v Kopru je imel z obdarovanjem otrok ob prehodu iz leta 1955 v 1956 precejšnje težave – ker od nekaterih podjetij in ustanov niso dobili prispevkov, so lahko obdarili tri tisoč otrok na podeželju, mestnim otrokom pa so priredili le kulturni program (B. B. 1956: 8).

⁶ *Ptujski tednik* 4, 1951, št. 1, str. 3.

⁷ *Primorski dnevnik* 6, 1951, št. 8, str. 3.

⁸ Najhujše pomanjkanje je bilo do začetkov petdesetih let, sredi petdesetih let pa se je, podobno kot drugod v Evropi, obdobje najhujšega pomanjkanja v povojnem obdobju tudi v Sloveniji končalo.

⁹ *Slovenski poročevalec* 13, 1952, št. 303, str. 4.

¹⁰ *Savinjski vestnik* 7, 1954, št. 49, str. 1.

¹¹ *Savinjski vestnik* 7, 1954, št. 1, str. 4.

Industrijska središča so marsikje poskrbela tudi za obdarovanje otrok v oddaljenih vaseh. Tovarna nogavic Polzela je npr. ob prehodu iz leta 1949 v 1950 obdarovala otroke v Šent Andražu, ki so poleg jestvin dobili tudi par nogavic,¹² člani sindikata Železarne Štore so obdarili otroke na Pilštanju (C. F. 1950: 2), delavci Tovarne sadnih sokov in marmelade Celje pa so otrokom v vasi Ležišče nad Laškim, ki je bila med vojno požgana, pripeljali poln kamion daril (K. V. 1950: 4). Tudi Iskra, Tiskanina, Inteks, Pletenina, Projekt in drugi kolektivi iz Kranja so ob prehodu iz leta 1950 v 1951 z darili razveselili otroke iz okoliških bolj oddaljenih krajev.¹³ Zveza borcev Pesje, Mizarska delavnica, Občinski ljudski odbor, Kmetijska zadruga, pekarna, čevljarji, krojači, trgovska podjetja, sindikat obrtnih delavcev, Planinsko društvo, Gumirnica papirja, slaščičar, mesarji, Gostišče na vogalu, Kolodvorska restavracija in nekaj zasebnikov – vsi iz Velenja – so ob prehodu iz leta 1955 v 1956 poskrbeli za obdarovanje otrok na Paškem Kozjaku (P. J. 1956: 4).

Predvsem na podeželju pa tudi v nekaterih mestih je bilo razširjeno **zbiranje prispevkov »na terenu«** – predstavniki organizatorjev novoletne jelke – največkrat članice AFŽ – so hodili od hiše do hiše in zbirali prispevke v denarju, izdelkih in živilih. Sestavine kot moko, maščobo, jajca in sladkor so potrebovale za peko slaščic, ki so jih pripravile za pogostitev ali kot dodatek k darilom (npr. Kunčeva 1949: 2). Ker je zbiranje sredstev za zagotavljanje praznovanja in daril potekalo znotraj politično-nazorsko nehomogenih skupnosti, kjer so nekateri novo uvedeno praznovanje podpirali, drugi pa so mu nasprotovali (primerjaj Slavec Gradišnik 2014a: 8), je prihajalo do težav. Pri zbiralnih akcijah niso hoteli sodelovati tisti, ki se z novim praznikom niso mogli ali hoteli poistovetiti; to je bil eden od načinov izkazovanja zavračanja vsiljenega praznika (primerjaj Slavec Gradišnik 2014a: 13–14). Kaže, da je bilo največ »upornikov« med kmečkim prebivalstvom. Tako npr. pri zbiralnih akcijah niso hoteli sodelovati nekateri veliki kmetje iz okolice Jesenic, češ da *»Našim ni nič treba, jim je že Miklavž prinesel«* (Gabrič 1997: 119). Ena od »uporniških« je bila tudi Mala vas pri Ptujju, ki ni hotela sodelovati pri nabiralni akciji konec leta 1948: *»Vse vasi so z vso radostjo dajale, kar tekmovala so med seboj, le Mala vas se ni odzvala.«* (Kunčeva 1949: 2) Nič drugače ni bilo tudi leto kasneje: *»Vse tovarišice so se vračale bogato obložene z darovi /.../, v Mali vasi pa so se potuhnili vsi tako kot že lani.«* (M. K. 1950: 3)

V vaških okoljih prispevki niso bili odvisni le od naklonjenosti novemu prazniku – težave so nastale tudi v krajih, ki niso mogli nič dati, ker so jih prizadele naravne nesreče kot npr. toča (npr. S. S. 1952: 2; T. I. 1954: 3). Da pa tudi v industrijskih krajih niso bili vsi pripravljene sodelovati pri zbiralnih akcijah, kaže primer iz Liboj s konca leta 1954: *»Nekateri zavirajo prizadevanje društva [Svoboda] in mu delajo težave, kakor dobro plačana kvalificirana delavca v Keramični tovarni Liboje O. M. in J. J. in še nekaj takih. Prvi ima poleg lepe plače še posestvo, pa mu je težko prispevati. K sreči so taki sebičneži zares v zelo pičli manjšini.«* (lu-bo 1954: 5)

Ponekod so se zaradi stiske z zagotavljanjem daril domislili tudi drugačnih načinov zbiranja sredstev. Tako je npr. pionirski svet osnovne šole na Ptujju konec

---

¹² *Celjski tednik* 3, 1950, št. 1, str. 3.

¹³ *Slovenski poročevalec* 11, 1950, št. 279, str. 2.

leta 1950 po trgovinah namestil škatle za zbiranje prostovoljnih prispevkov (-ka-1951: 1), leto kasneje pa so pri zbiranju sodelovale tudi tamkajšnje blagajničarke (J. 1952: 1); člani Društva pravnikov na Ptuju so namesto venca za svojega pokojnega člana denar namenili za novoletno jelko.¹⁴

V številnih krajih so organizirali razne **prireditve**, katerih izkupiček je bil namenjen organizaciji novoletne jelke in nakupu daril.¹⁵ V Kopru so npr. konec leta 1949 organizirali nogometno tekmo med ekipama suhih in debelih in iz prostovoljnih vstopnin zbrali 1200 din (Športni 1949: 3), tamkajšnji radio pa je imel prireditve s pevskimi točkami, recitacijami in igro (V. M. 1949: 3). Dijaki učiteljišča v Portorožu so istega leta v dobrobit novoletne jelke uprizorili Finžgarjevo igro *Razvalina življenja* (K. L. 1949: 3), Zveza borcev v Novem mestu je decembra 1951 organizirala kulturno-zabavno prireditev, katere izkupiček je bil namenjen obdarovanju partizanskih sirot.¹⁶ Ženske v Žalcu so k sredstvom, ki so jih za novoletno jelko 1952/53 prispevala krajevna podjetja, dodale še denar, ki so ga dobile z organizacijo družabnega večera s srečelovom.¹⁷ Poštariji v Makolah so ves dobiček, ki so ga konec leta 1952 dobili od prireditve ob stoletnici pošte, namenili za novoletno jelko, prav tako tamkajšnji AFŽ od organizacije proslave (J. P. 1952: 3). Ženske iz Sežane so konec leta 1953 organizirale družabni večer s plesom (J. V. 1953: 10), številne prireditve v prid novoletne jelke pa so v tolminskem okraju konec leta 1953 organizirale ženske in učiteljstvo¹⁸. ZPM v Domžalah je konec leta 1955 pridobil potreben denar z organizacijo tombole (-n 1955: 6).

Sredstva za organizacijo novoletne jelke in (samo)obdarovanje so na različne načine pridobivali tudi šolarji (pionirji), tako npr. konec leta 1949 z organizacijo prireditev v Plavah¹⁹ in v Pučah pri Kopru, kjer so zbranih 3000 din porabili za nakup šolskih potrebščin, s katerimi so obdarovali otroke.²⁰ Učenci iz Horjula so med letom 1950 zbirali staro železo in papir, za denar, ki so ga dobili od Odpada, pa je dedek Mraz kupil peresa in zvezke, s katerimi so bili obdarovani vsi šolarji.²¹ V Podgorcih pri Ptuju so pionirji konec leta 1951 zbrali 75 kg bukovega žira in s prodajo zasluženi denar prispevali za novoletno jelko (-ko. 1951: 2), pionirska organizacija šole v Makolah pa je jeseni 1952 nabrala veliko želoda in kostanja (J. P. 1952: 3). V Podzemlju so konec leta 1952 za obdaritev pionirjev med drugim iz lastne blagajne prispevali tudi pionirji sami (-c. 1953: 7), na Zavčju pa so šolarji konec leta 1953 prinašali denarne prispevke celo od doma (V. K. 1954: 3). Pionirji iz Celja so konec leta 1956 zbirali prispevke za darila iz lastnih prihrankov.²²

¹⁴ *Ptujski tednik* 4, 1951, št. 50, str. 3.

¹⁵ Zelo nenavaden način pridobivanja sredstev za novoletno jelko so imeli decembra leta 1951 v Trstu z okolico, kjer so organizirali miklavževanja, katerih izkupiček je bil namenjen skladu za novoletno jelko (*Primorski dnevnik* 6, 1951, št. 281, str. 2).

¹⁶ *Dolenjski list* 2, 1951, št. 49, str. 3.

¹⁷ *Savinjski vestnik* 5, 1952, št. 47, str. 2.

¹⁸ *Ljudska pravica* 14, 1953, št. 317, str. 4.

¹⁹ *Primorski dnevnik* 5, 1949, št. 272, str. 2.

²⁰ *Primorski dnevnik* 5, 1949, št. 298, str. 3.

²¹ *Slovenski poročevalec* 12, 1951, št. 5, str. 5.

²² *Celjski tednik* 8, 1957, št. 49, str. 6.

V številnih okoljih so **darila izdelovali**. Igrače za najmlajše so konec leta 1948 izdelovali učenci raznih industrijskih šol, tako npr. v železničarski industrijski šoli v Mariboru (Smasek 1950: 549), ponekod pa so pionirji izdelovali igrače za obdarovanje cicibanov.²³ Marsikje so ženske pred novim letom ob večerih izdelovale igrače in druga darila, tako je npr. okrog 100 žensk v Murski Soboti konec leta 1948 iz odpadkov tovarne Mura šivalo otroška oblačila (Smasek 1950: 549); članice AFŽ v Družmirju so za obdarovanje v otroškem vrtcu sešile več kot 100 punčk, zajčkov, žogic ipd.²⁴ Razne igrače za obdarovanje otrok so izdelovale tudi ženske v Kopru.²⁵ Konec leta 1950 so ženske iz Kranja zbrale manjše tekstilne odpadke blaga in iz njih pripravile darila za otroke.²⁶

Ponekod so izdelovali darila s **prostovoljnim delom** – ženske iz šiviljske zadruge Ptuj, zadruge Središče, zadruge Ormož, šivilja bolnice na Ptuj, delavke tovarne perila na Ptuj, delavke krpalnice na Ptuj in več šivilj so konec leta 1949 sešile 85 dekliških oblekic, 32 robcev, 25 dekliških srajc in 24 dekliških hlačk, ki so jih razdelile med 109 socialno ogroženih otrok.²⁷ Tekstilne izdelke za otroke v Prevorju so istega leta v prostem času sešila dekleta iz Invalidske šivalnice v Celju, v Invalidskem čevljarstvu pa so za najbolj ogrožene otroke izdelali čevljičke.²⁸ Članice AFŽ pri Gradisu v Strnišču so izdelale igrače in sodelovale pri obdaritvi 24 šolskih in 57 predšolskih otrok (V. R. 1951: 2).

Konec leta 1950 je Gozdna manipulacija v Slovenj Gradcu izdelala sani, okrajno lončarsko podjetje lončene izdelke, železarna na Muti odlitke železnih igrač, gozdno gospodarstvo je odstopilo deske za smuči, uslužbenci krajevne krojaške delavnice v Vuhredu so iz odpadkov sešili otroško konfekcijo.²⁹ V okolici Kopa so delavci za otroke izdelovali samokolnice, kočije in avtomobile,³⁰ leto kasneje so darila izdelovali tamkajšnji rokodelci in člani mizarske zadruge.³¹

Denar za nakup daril so delavci zagotavljali s pomočjo prostovoljnega dela. Tako so npr. v opekarni Nardone v Izoli konec leta 1949 opravili štiri ure, v tovarni Arrigoni pa dve uri prostovoljnega dela.³² Tudi Tovarna avtomobilov Maribor je konec leta 1950 organizirala nedeljsko prostovoljno delo v korist novoletne jelke in za obdarovanje 1300 otrok.³³ Delavci tovarne strojil Majšperk so s prostovoljnim delom prispevali 10.000 din za nakup knjig za knjižnico tamkajšnje šole (On. 1950: 3).

---

²³ Npr. *Dolenjski list* 2, 1951, št. 11, str. 4.

²⁴ *Celjski tednik* 2, 1949, št. 3, str. 2.

²⁵ *Primorski dnevnik* 5, 1949, št. 292, str. 3.

²⁶ *Ljudska pravica* 12, 1950, št. 279, str. 2.

²⁷ *Naše delo* 3, 1950, št. 4, str. 3.

²⁸ *Celjski tednik* 3, 1950, št. 1, str. 4.

²⁹ *Ljudska pravica* 12, 1950, št. 304, str. 4.

³⁰ *Primorski dnevnik* 7, 1951, št. 8, str. 3.

³¹ *Primorski dnevnik* 8, 1952, št. 3, str. 2.

³² *Primorski dnevnik* 5, 1949, št. 294, str. 2.

³³ *Ljudska pravica* 12, 1950, št. 300, str. 5.

Praznovanje novoletne jelke v Celjskem domu v Celju
(foto: Mahovič Zvone, 1. 1. 1950, Fototeka Muzeja novejšje zgodovine Slovenije)

Da bi omogočili nakupovanje daril, so predvsem po večjih mestih organizirani novoletne sejme (ki so sicer spominjali na predvojnne miklavževe (Kuret 1989: 227–228; Ovsec 2000: 40–43) oziroma božične sejme, pri nakupovanju daril v trgovinah pa je bilo treba pohiteti, saj so npr. igrače pogosto pošle že pred miklavževim (Gabrič 1997: 115).

Obdarovanje šolskih (pionirjev) in predšolskih otrok

Ob prvem praznovanju novoletne jelke v Ljubljani ob prehodu iz leta 1947 v 1948 (takrat še brez dedka Mraza) so obdarovali le pionirje, v naslednjem letu pa se je obdarovanje razširilo na vse otroke (Gabrič 1997: 116). Starost otrok, ki so jih obdarovali, ni bila natančno določena, včasih je bila pogojena tudi s številom daril, ki so jih organizatorji novoletne jelke v nekem okolju lahko zagotovili. Največkrat so bili obdarovani otroci stari od 2 do 14 let, ponekod pa so starost zožili na 2 do 12, 6 do 12 ali celo 4 do 10 let.

Obdarovanje je potekalo v različnih »krogih« in za različne kategorije otrok. V nekaj letih so se sicer razvili najpogostejši tipi obdarovanj, ki pa niso veljali za vsa okolja. V prvih letih so bila predvsem v večjih mestih v okviru centralnih prireditev novoletne jelke organizirana **množična obdarovanja**, na katerih naj bi vsi otroci dobili bolj ali manj enaka darila. Prvo množično obdarovanje otrok (pionirjev) je bilo v Ljubljani ob prvem praznovanju novoletne jelke 1947/48, otroci so dobili jabolka in sladkarije.³⁴ Za prehod iz leta 1948 v 1949 (ko se je novoletna jelka širila po Sloveniji) je Ljudska prosveta v zvezi z množičnimi obdarovanji pripravila naslednja navodila: »Vsak otrok naj dobi majhno darilo, ki naj bo enako za vse, n. pr. zavitek s sladkorčki, jabolki, keksi ali kaj podobnega. Paziti je treba na to, da bo res vsak otrok obdarovan.« (Gabrič 1997: 115)

³⁴ Slovenski poročevalec 8, 1947, št. 306, str. 2; 9, 1948, št. 3, str. 5.

V Ljubljani so ob prehodu iz leta 1948 v 1949 na Kongresnem trgu med otroke razdelili več kot 1000 kg piškotov, 9000 kg sladkorčkov, 350 kg medenjakov in 750 kg klobas, v Mariboru pa je vsak otrok dobil kilogram sladkarij (Gabrič 1997: 117). Tudi vse celjske otroke je dedek Mraz na centralnem praznovanju novoletne jelke 1953/54 obdaril z enakimi darili, »*kot se v socialistični državi spodobi*« (Krašovec 1954: 3). Ker je pri enotnem obdarovanju prihajalo do težav pri izboru starosti otrok primernih daril, so ob prehodu iz leta 1953 v 1954 v Kopru, leto kasneje pa tudi v občini Portorož (Portorož, Strunjan, Lucija)³⁵ otrokom v vrtcih in šolah razdelili bone, s katerimi so lahko sami kupovali na otroškem sejmu (Vir 1953: 11; J. L. 1954: 2). Tudi v drugih krajih so imeli težave z enotnim obdarovanjem otrok, ki so jih začeli reševati z ločenimi obdarovanji za predšolske in šolske otroke. Ker je oblast ocenila, da so bili cilji množičnih obdarovanj doseženi, so jih začeli opuščati, so se pa v večjih mestih ohranila centralna praznovanja novoletne jelke.

Šolarje oziroma pionirje so sprva obdarovali individualno in/ali kolektivno. V okviru individualnih obdarovanj so največkrat dobili slaščice in šolske potrebščine kot knjige, zvezke, svinčnike, peresa, radirke, ravnila ipd. Prva **kolektivna obdarovanja** so sledila navodilom Izvršilnega odbora Ljudske prosvete za novoletno jelko 1948/49, po katerih naj bi poleg »standardnih« daril, ki jih dobijo vsi otroci, pripravili še kolektivna darila za pionirske odrede. V Ljubljani so pionirske odrede obdarili številni delovni kolektivi, tako npr. Litostroj, Tobačna tovarna, Saturnus, Megrad, Državna založba Slovenije, Mladinska knjiga in Slovenski poročevalec (L. K. 1949: 6), kolektivno pa so obdarili pionirske odrede tudi v Mariboru in Celju.³⁶ V naslednjih letih se je kolektivno obdarovanje pionirskih odredov razširilo tudi v druge kraje, vključeno pa je bilo tudi v kampanjo za uveljavitev obdarovanja otrok znotraj družin: »*Obdaritve poedincev [pionirjev] bi tukaj odpadle, ker jih bo v celoti prevzela družina, da tako čim tesneje povežemo otroka in starše.*« (Cvetko 1953: 9)

Tudi DPMS je ob prehodu iz leta 1954 v 1955 predlagal, da naj bodo individualne obdaritve predvsem znotraj družin, kolektivno pa naj obdarujejo najboljše pionirske krožke, najboljše skupine v telovadnih društvih in najmarljivejše razrede na šolah. Za obdarovanje so priporočali knjige, ki jih je po znižanih cenah za novoustanovljene pionirske, mladinske in šolske knjižnice ponujala Mladinska knjiga (V. C. 1954: 2). Konec leta 1955 je bilo ponovno opozorjeno, da naj bi organizatorji praznovanj razmišljali predvsem o »*kolektivnih obdaritvah šol, pionirskih odredov, društev itd.*« (Miklavič 1955: 4). Tudi smernice pionirske organizacije za prehod iz leta 1956 v 1957 so bile, da se pionirje obdaruje kolektivno, individualno pa naj bi jih obdarili starši (Borovič 1957: 6). V nekaterih šolah, kjer so še vedno obdarovali posamezne učence in pionirske odrede, so začeli individualno obdarovanje opuščati, o številnih kolektivnih obdarovanjih so npr. poročali z Gorenjske (J. F. 1957: 4). Pionirske odrede so največkrat obdarili s knjigami, zemljevidi, šotori, žogami, kolebnicami, gugalnicami, smučmi, sanmi, keglji, mrežami za odbojko, pripomočki za namizni tenis, sestavljanjkami, šahom, miselnimi igrami, tombolo, zračnimi puškami, orodji za ročna dela ipd.

---

³⁵ Slovenski Jadran 4, 1955, št. 1, str. 13.

³⁶ Slovenski poročevalec 10, 1949, št. 2, str. 3; Celjski tednik 2, 1949, št. 2, str. 2.

Praznovanje novoletne jelke v otroških jasliah na Kersnikovi ulici v Ljubljani
(foto: Božo Štajer, 30. 12. 1948, Fototeka Muzeja novejšje zgodovine Slovenije)

Obdarovanje s kolektivnimi darili, kot so skupinske igrače, družabne igre, kocke, sani, lutkovni odri ipd., se je začelo vse bolj uveljavljati tudi v otroških vrtcih, kjer so prej otroke individualno obdarovali predvsem s slaščicami in sadjem, redkeje z igračkami ali s potrebščinami »ki jih mamice ne zmorejo nabaviti« (U. R. 1951: 2). V vrtcu v Šiški so npr. leta 1952 otroke obdarovali z mandarinami in pomarančami (Vodopivec 2001: 36).

Ob prehodu iz leta 1954 v 1955 so po številnih ljubljanskih šolah kot novost začeli pripravljati novoletno jelko po vseh razredih, ki jih je obiskal dedek Mraz in učence obdaril (V. C. 1954: 2), leto kasneje pa so se na nekaterih šolah učenci obdarovali tudi medsebojno, tako npr. v osnovni šoli Spodnja Šiška v Ljubljani in v Laškem.³⁷

Obdarovanja otrok zaposlenih so se začela ob prehodu iz leta 1948 v 1949, ko so nekateri kolektivi, ki so izdelovali uporabne predmete, z njimi obdarili svoje otroke, kar pa je bilo označeno kot »sindikalni egoizem« (Smasek 1950: 550). Kljub temu je v naslednjih letih vse več tovarn, podjetij, kmetijskih zadruga, sindikalnih podružnic in drugih organiziralo novoletno jelko z obdarovanjem otrok zaposlenih. Organizacija AFŽ Tovarne glinice in aluminija v Stržišču je npr. konec leta 1952 obdarila okrog 300 otrok – šolarji so dobili šolske potrebščine (zvezke, svinčnike, barvice, radirke in leposlovne knjige), predšolski otroci pa slaščice in igrače (MU-MA 1952: 3). Uslužbenci PTT-ja s Ptuja so ob prehodu iz leta 1952 v 1953 svoje cicibane obdarili s sladkarijami in igračkami, pionirje pa s sladkarijami in knjigami (K. V. 1953: 3). Obdarovanja otrok so organizirale tudi sindikalne podružnice, tako

³⁷ Slovenski poročevalec 16, 1955, št. 302, str. 1; št. 303, str. 4.

npr. sindikalne podružnice uslužbencev gostinsko-turistične stroke v Ljubljani za otroke gostincev³⁸ in sindikat hišnikov v Ljubljani.³⁹ Svoje otroke so ob prehodu iz leta 1954 v 1955 obdarovali novomeški obrtniki, darila pa so pripravili starši.⁴⁰ V Kanižarici je upravni odbor rudnika poskrbel, da so šolski otroci rudarjev ob prehodu iz leta 1955 v 1956 dobili zvezke, svinčnike in copate, predšolski pa slaščice (Pe. 1955: 2). Na Koprskem so leto kasneje podjetja pripravila kolektivno praznovanje in obdarovanje otrok svojih delavcev in uslužbencev (J. Ž. 1957: 1), Papirnica Vevče v Ljubljani pa je prvič priredila novoletno jelko za otroke svojih uslužbencev ob prehodu iz leta 1957 v 1958 – vse otroke so pogostili, za otroke iz številčnih družin pa so pripravili praktična darila.⁴¹

Ponekod so skušali obdarovanja otrok zaposlenih omejiti, da bi bilo na voljo več denarja za obdarovanje ostalih otrok. Tako so se npr. konec leta 1952 pritoževali nad kmetijskimi zadrugami iz Apaške kotline, »ki hočejo Novoletno jelko le za otroke svojih združinskih članov. Tu je treba imeti v vidu socialno šibkejšo ljudi, t. j. bajtarje, težake in viničarje, ki doslej niso bili deležni – vsaj v nekaterih krajih ne – Novoletne jelke«.⁴² V nekaterih okoljih pa so skušali na osnovi navodil s konca leta 1950, po katerih naj bi predšolski otroci po mestih praznovali novoletno jelko v podjetjih in ustanovah, kjer so bili zaposleni njihovi starši,⁴³ »breme« obdarovanja prenesti na delovne kolektive. Vendar pa je tudi pri obdarovanju otrok zaposlenih prihajalo do težav. Ob prehodu iz leta 1952 v 1953 npr. nekatera podjetja z območja Celja niso obdarila otrok delavcev in uslužbencev, ker niso imela denarja.⁴⁴ Bolje je šlo Tovarni emajlirane posode v Celju, ki je lahko ob prehodu iz leta 1957 v 1958 obdarila okrog 1400 otrok svojih delavcev in uslužbencev.⁴⁵

Za novoletno jelko 1950/51 je bilo zaradi varčevalnih ukrepov predlagano, da se v večjih krajih poleg centralnega praznovanja organizira tudi praznovanja, ki bi jih pripravili posamezni **tereni**⁴⁶ in so bila prvotno namenjena predvsem predšolskim otrokom. Terenska obdarovanja so bila poleg centralnega praznovanja tako organizirana v Ljubljani⁴⁷ in Mariboru⁴⁸, v Celju pa so imeli ob izpadu centralnega praznovanja le »terenska« praznovanja (M. F. 1950: 4). Se je

---

³⁸ *Slovenski poročevalec* 13, 1952, št. 303, str. 4.

³⁹ *Slovenski poročevalec* 13, 1952, št. 302, str. 4.

⁴⁰ *Dolenjski list* 6, 1955, št. 1, str. 2.

⁴¹ *Slovenski poročevalec* 18, 1957, št. 304, str. 6.

⁴² *Slovenski poročevalec* 13, 1952, št. 302, str. 4.

⁴³ *Ljudska pravica* 12, 1950, št. 302, str. 3.

⁴⁴ *Savinjski vestnik* 6, 1953, št. 1, str. 2.

⁴⁵ *Emajlirac* 3, 1958, št. 1, str. 5; *Celjski tednik* 11, 1958, št. 1, str. 6.

⁴⁶ Del mreže ozemeljskih enot z odbori, ki so na terenu predstavljali OF. Odbori so se delili na pokrajinske (za Štajersko, Gorenjsko, Dolenjsko, Primorsko in Koroško), okrožne, okrajne ali rajonske in terenske ali krajevne odbore. Kasneje so pod »tereni« razumeli ozemlja tudi drugih organizacij (npr. ZPM), pa tudi mestne predele oziroma občine.

⁴⁷ *Slovenski poročevalec* 11, 1950, št. 1, str. 5.

⁴⁸ *Ljudska pravica* 12, 1950, št. 300, str. 5.

pa dogajalo, da so bili nekateri mestni otroci kljub varčevalnim ukrepom večkrat obdarjeni: v službah staršev in na terenskih prireditvah (npr. MSB. 1951: 3). Ob uvajanju obdarovanja otrok znotraj družine naj bi na terenih obdarovali predvsem tiste otroke, ki jih niso mogli starši, posebna skrb pa naj bi bila namenjena partizanskim in drugim sirotam (V. C. 1953: 4). Ob prehodu iz leta 1953 v 1954 so na Ptujju opustili terenske prireditve z obdarovanjem otrok, ker je tamkajšnji odbor DPM dal navodila, da naj bodo težišče proslav kulturne prireditve, individualne obdaritve pa naj bi bile stvar družin in staršev.⁴⁹ V Ljubljani so bila ob prehodu iz leta 1955 v 1956 še vedno terenska praznovanja z dedkom Mrazom, tako npr. v Zeleni jami, kjer so obdarili cicibane in najbolj revne otroke, v Šiški so pripravili bogat kulturni program, na Poljanah pa so pionirje in cicibane kolektivno obdarili s pripomočki za rezbarjenje, z igrami kot človek ne jezi se in domino ter kockami za zlaganje.⁵⁰

Obdarovanje socialno ogroženih, bolnih in otrok s posebnimi potrebami

Ob prehodu iz leta 1948 v 1949 so začeli dodatno obdarovati socialno ogrožene otroke (revne, otroke padlih borcev in žrtev fašističnega nasilja, vojne sirote, otroke vojnih invalidov in otroke partizanov). Da se drugi otroci ne bi počutili prikrajšane, oziroma da ne bi dobili občutka večvrednosti nad revnimi otroki, so jih obiskali na domu (Smasek 1950: 550) ali zanje organizirali posebne pogostitve z obdaritvijo. Za obdarovanje so skrbele predvsem organizacije, kot so OF oziroma SZDL, Zveza borcev NOV, organizacije vojnih invalidov, sveti (ministrstvo) za socialno skrbstvo, DPM, Rdeči križ, občine, delovni kolektivi in slovenski izseljenci iz Amerike.

Socialno ogrožene otroke so največkrat dodatno obdarili z uporabnimi predmeti, predvsem z oblačili, obutvijo in šolskimi potrebščinami. Tako so npr. na območju Maribora 1. januarja 1949 socialne pomoči potrebne otroke na domu obiskale članice AFŽ in člani Rdečega križa, jih obdarili in zaželeli srečo v novem letu (Smasek 1950: 550). Posebno obdarovanje za revne otroke so imeli tudi v Celju.⁵¹ Ob prehodu iz leta 1952 v 1953 so žene iz Murske Sobote z oblačili razveselile vse revnejše predšolske otroke v mestu in okolici.⁵² V Trzinu je DPM konec leta 1955 s pomočjo društva žena in SZDL izdelal okrog 150 copat, ki jih je dedek Mraz razdelil med socialno najšibkejše otroke.⁵³ Redkeje so otroci poleg oblačil, obutve, sladkarij in šolskih potrebščin dobili tudi denar, tako npr. ob prehodu iz leta 1949 v 1950 v Zagradu in Pečovniku pri Celju⁵⁴ in iz leta 1955 v 1956 v Trnovem v Ljubljani (C. E. 1955: 5). Društvo progresivnih

⁴⁹ *Ptujski tednik* 7, 1954, št. 2, str. 2.

⁵⁰ *Slovenski poročevalec* 16, 1955, št. 291, str. 4.

⁵¹ *Celjski tednik* 1, 1948, št. 43, str. 3.

⁵² *Slovenski poročevalec* 13, 1952, št. 302, str. 4.

⁵³ *Trziški vestnik* 5, 1956, št. 2, str. 1.

⁵⁴ *Celjski tednik* 3, 1950, št. 1, str. 3.

Slovenk Amerike je konec leta 1951 organiziralo kampanjo za zbiranje prispevkov za obdarovanje otrok v podeželskih krajih Gorenjske, Štajerske, Primorske, Notranjske in Dolenjske.⁵⁵ Pionirji iz Gore pri Sodražici so od njih dobili zvezke, peresnike, peresa, svinčnike in glavnike.⁵⁶

Da so imeli pri obdarovanju socialno šibkih otrok ponekod težave pri sestavi daril, ki so morala biti prilagojena starosti oz. velikosti otrok, kaže primer s Ptuja. Tam je okrajni odbor Zveze borcev NOV za novoletno jelko 1949/50 razdelil 152 parov čevljev, 12 dekliških majic, 15 fantovskih puloverjev brez rokavov, 10 dekliških triko hlačk, 25 dekliških majic, 20 m blaga za posteljnino, 84 pleníc, 32 m blaga za srajce, 15 otroških srajc, 5 dekliških pižam, 15 m svile, 150 parov otroških fantovskih nogavic, 10 fantovskih srajc, 50 dekliških športnih srajc, 30 kg piškotov in 30 kg bombonov v skupni vrednosti 83.746 din. Nekateri otroci so prejeli obutev, ki bi jo sicer nujno potrebovali, a jim ni bila prav in je tudi ni bilo mogoče zamenjati (BŽ. 1950: 3).

107

Ob pripravah na novoletno jelko 1950/51 (ki je sovpadla z varčevalnimi ukrepi) se je pojavilo vprašanje, ali še vedno obdarovati vse otroke ali poskrbeti predvsem za socialno ogrožene, in prevladalo je mnenje, da je veliko bolj socialno, »da predvideno količino denarja porabimo za pomoč najbolj šibkim z izdatnejšimi darili kot da razdrobimo vsoto med vse malčke ...«⁵⁷ Posebno pozornost naj bi posvetili vaškim otrokom, vojnim sirotam in otrokom vojnih invalidov.⁵⁸ V nekaterih krajih pa zaradi težav s pridobivanjem potrebnih sredstev tudi socialno ogroženih otrok niso mogli vedno obdarovati.⁵⁹

Pred novoletno jelko 1953/54 je bilo ponovno poudarjeno, da bi morali posebno skrb »posvetiti partizanskim sirotam, pa tudi ostalih sirot ne smemo pozabiti« (V. C. 1953: 4). Kot odziv na tovrstne pobude so npr. v Trziču za obdarovanje partizanskih otrok in drugih osirotelih otrok poskrbele množične organizacije, ostale otroke pa naj bi obdarovali starši. Zveza vojaških vojnih invalidov je 128 partizanskih sirot obdarila z blagom, nogavicami in praktičnimi stvarmi za šolo.⁶⁰ Tudi leto kasneje so obdarili 113 otrok padlih borcev in žrtev fašističnega terorja, povprečna vrednost darila pa je znašala 1592 din.⁶¹ Ob prehodu iz leta 1954 v 1955 je za obdarovanje otrok v pasivnih krajih z denarjem v višini od 50.000 do 100.000 din poskrbel DPMS (V. C. 1954: 2).

Posebno pozornost je nova oblast posvečala tudi otrokom v **sirotišnicah**, saj je bilo po vojni veliko otrok, ki so ostali brez staršev. Tako so npr. ob prehodu iz leta 1948 v 1949 članice AFŽ in nekatere celjske tovarne obdarile vse pionirke in mladinke v Domu za bosansko mladino v Dobrni, ki so tja prišle iz Bosne in so bile večinoma brez

---

⁵⁵ *Enakopravnost* 34, 1951, št. 212, str. 3.

⁵⁶ *Enakopravnost* 35, 1952, št. 38, str. 2.

⁵⁷ *Savinjski vestnik* 4, 1951, št. 50, str. 1.

⁵⁸ *Ljudska pravica* 12, 1950, št. 302, str. 3.

⁵⁹ Npr. *Savinjski vestnik* 5, 1952, št. 3, str. 1.

⁶⁰ *Tržiški vestnik* 2, 1953, št. 26, str. 7; 3, 1954, št. 1, str. 5; 3, 1954, št. 2, str. 3.

⁶¹ *Tržiški vestnik* 4, 1955, št. 2, str. 2.

Dedek Mraz v otroški kliniki v Ljubljani
(foto: Peter Kocjančič, 28. 12. 1949,
Fototeka Muzeja novejšje zgodovine Slovenije)

staršev (L. J. 1949: 4). Za obdarovanje otrok v sirotišnici Malči Beličeve v Ljubljani je poleg drugih poskrbelo tudi Društvo progresivnih Slovenk Amerike. Leta 1949 so jim bili gojenci najbolj hvaležni za poslano žogo (Vider 1949: 3).

Za novoletno jelko 1948/49 so začeli obdarovati otroke, ki so bili v času praznovanja v **bolnišnicah**, tako npr. v Ljubljani. Konec leta 1951 sta v novomeški bolnišnici tamkajšnja sindikalna podružnica in uprava bolnišnice obdarovali otroke z igračami, knjigami in drugim (Bon 1951: 3). Ob prehodu iz leta 1954 v 1955 je DPMS z denarno pomočjo poskrbel predvsem za obdarovanje otrok v otroških bolnišnicah, okrevališčih in zdraviliščih (V. C. 1954: 2.) V Ljubljani je tega leta dedek Mraz predšolske bolnike na otroški kliniki na Vrazovem trgu obdaril s sladkarijami, pomarančami in ropotuljicami, bolnike na otroški kliniki na Zrinjskega ulici pa z bomboni, pomarančami in igračami (L. 1954: 5). Tudi leto kasneje so z denarno podporo ljubljanskih podjetij na otroški kliniki z igračami obdarili 200 otrok (On. 1956: 4). V Bolnici za kostno tuberkulozo Šempeter pri Gorici so ob prehodu iz leta 1954 v 1955 obdarili otroke z več kot 400 igračami, ki so jih izdelali starejši bolniki, v Bolnici za predšolsko invalidno mladino Stara gora pa so obdarili 130 otrok (-jp. 1954: 5). Konec leta 1957 je dedek Mraz obiskal in obdaril otroke v novem otroškem oddelku mariborske bolnišnice,⁶² z igračami, šolskimi potrebščinami, knjigami in sladkarijami pa je obdaril tudi male bolnike v posebni šoli Ortopedske bolnice Valdoltra (Kontestabile Rovis 2012: 511).

Ob uvedbi praznovanja novoletne jelke niso pozabili tudi na otrok s **posebnimi potrebami**. Ob prehodu iz leta 1948 v 1949 je delovni kolektiv Litostroja v Zavodu za slepo mladino v Ljubljani priredil novoletno jelko z obdarovanjem. Slepo mladino sta obdarovala tudi ministrica za komunalne zadeve Lidija Šentjurs in ministrstvo za prosveto, zastopnik invalidske organizacije pa jim je poklonil radio.⁶³ Leto kasneje so vseh 82 otrok obdarovale tudi članice Društva progresivnih Slovenk Amerike:

⁶² *Slovenski poročevalec* 18, 1957, št. 306, str. 4.

⁶³ *Slovenski poročevalec* 10, 1949, št. 2, str. 3

deklice so prejele flanelo, obljubile pa so jim še papir za pisalni stroj, nogavice, glavnike, šivanke, svinčnike, dišave itd., upravnica zavoda jih je prosila še za zobne ščetke in manjše škarjice.⁶⁴ Ob prehodu iz leta 1951 v 1952 je dedek Mraz otroke v Zavodu za slepo mladino v Ljubljani obdaril z oblekami, čevlji, bomboni in piškoti,⁶⁵ otroci Zavoda za invalidno mladino v Kamniku pa so preko Slovenske izseljenske matice v Ljubljani iz Amerike prejeli radio Emerson (Pollock 1952: 2).

Sklep

Kljub velikim naporom, ki so bili potrebni za organizacijo praznovanja novoletne jelke in še posebej za zagotavljanje daril, je nova oblast v že tako težkih povojnih gospodarskih razmerah, in dodatnih težavah, povezanih z informbirojem, vztrajala pri vsakoletni organizaciji praznovanja. Novoletna jelka z obdarovanjem otrok je prispevala k družbeni vzgoji otrok, s pomočjo darov so bili otroci vključili tudi v prakticiranje in reproduciranje družbenih odnosov (Godina 2006: 272). Prireditev je bila eden od mehanizmov, s pomočjo katerega so skušali otroke (ki se tega seveda niso zavedali), navdušiti za »novo resničnost« in izoblikovati iz otroka »novega človeka«, lojalnega novemu sistemu. Praznovanje, ki so ga odrasli organizirali za otroke, naj bi na osnovi novih skupnih vrednot povežalo otroke in odrasle (Slavec Gradišnik 2014b: 133).

Novoletna jelka je bila za otroke v težkih povojnih razmerah fascinantna zaradi pogostitve, (kjer so lahko uživali stvari, ki jih doma večina ni imela na voljo), srečali so se s kulturnim programom, ki ga številni otroci prej sploh niso poznali (filmske, gledališke in lutkovne predstave ...), in bili v času splošnega pomanjkanja obdarovani s stvarmi, ki so jih potrebovali za vsakdanje življenje, za šolo, športne in družabne aktivnosti. Za konec si zato zastavimo vprašanje, kakšna je bila vloga slaščic, sadja, igrač, šolskih potrebščin, knjig, športnih rekvizitov (zelo zelene so bile žoge), družabnih iger, orodja, oblačil, obutve in podobnih stvari, s katerimi so največkrat obdarovali otroke.

Pobudniki novega praznovanja so z obdarovanjem otrok želeli doseči več ciljev. Z uvedbo sprva množičnih enotnih obdarovanj predšolskih in šolskih otrok so želeli prekiniti s tradicijo Miklavža in Božička, ki naj bi bila krivična do otrok, ker so bila njuna darila odvisna od premožnosti staršev. Dedek Mraz kot obdarovalec »novega sistema« naj bi uvedel enakost med otroki: *»Nič več ne bo razlike med bogatimi in siromašnimi, zato bodo vsi enako obdarjeni«* (K. P. 1948: 3), prispeval pa naj bi tudi k odvracanju *»od vseh zastarelih, nazadnjaških in končno škodljivih mističnih naziranj.«* (B. B. 1956: 8)

Z obdarovanjem so želeli izkazovati povsem drugačen odnos novega režima do otrok, ki naj bi doživeli *»pravljico novega odnosa odraslih do mladine, pravljico resnične enakosti in nepristranosti«* (Smasek 1950: 547), pri čemer naj bi bilo

---

⁶⁴ *Enakopravnost* 33, 1950, št. 109, str. 3.

⁶⁵ *Slovenski poročevalec* 13, 1952, št. 2, str. 5.

obdarovanje »izraz lepih družbenih odnosov«. ⁶⁶ S strani delovnih ljudi naj bi šlo za »izraz velike ljubezni, ki se posveča mlademu rodu v naši državi« (S. 1949: 2) in »dejanje človekoljubja«. ⁶⁷ S prispevki za praznovanje in darila naj bi delovni kolektivi »ponovno dokazali, da niso le graditelji socializma v naši deželi, marveč so takisto ljubitelji mladih pokolenj, bodočih srečnih državljanov socialistične Jugoslavije«, ⁶⁸ katerim so namenjeni »vsi napor delovnega ljudstva«. ⁶⁹ Delovni kolektivi iz industrijskih centrov, ki so poskrbeli tudi za obdarovanje otrok v oddaljenih vaseh, so s tem dokazovali, »kako ozko sta med seboj povezana vas in mesto, delavec in kmet« (C. F. 1950: 2), z obdarovanjem otrok v krajih, kjer je bilo veliko žrtev vojne, so želeli, da »občutijo, da delovni ljudje mislijo na njih in so hvaležni za žrtve, ki so jih ti kraji dali v letih borbe«. ⁷⁰ Z obdarovanjem vojnih sirot so se »dostojno oddolžili vsem onim, ki so za našo svobodo morali žrtvovati svoje življenje« (S. A. 1951: 2), z (dodatnim) obdarovanjem socialno ogroženih otrok, bolnih otrok in otrok s posebnimi potrebami pa je nova oblast izkazovala svoj socialni čut za vse »šibke« otroke.

Predvsem v obdobju prve petletke (1947–1951) so bila darila nagrada pionirskim odredom, četam in desetnam, ki so pred novim letom tekmovali v dvigu učnega uspeha, šolskega obiska, disciplini, ureditvi pionirske sobe, telesni vadbi, zbiranju odpadnih surovin ipd. (npr. M. 1948: 3). Med nagradami za najboljše odrede so bila darila kot radio, knjige in orodje za tehnične krožke. ⁷¹ Kolektivna darila so bila sprva povezana tudi s krepitvijo pionirske organizacije (Smasek 1950: 548), darila, ki so jih dobivali in zanje skrbeli šole, pionirski odredi, društva itd., pa naj bi jih navajala tudi k skupni odgovornosti (Miklavič 1955: 4).

Darila naj bi otroke zavezala k določenim obveznostim in jih spodbujala k delu oziroma pridnemu učenju. V obdobju prve petletke so pionirji dedku Mrazu v zameno za darila obljubili, da se bodo potrudili, da bodo »sigurno dosegli to, kar od nas zahteva petletni načrt«. ⁷² S pridnim učenjem naj bi »sodelovali pri izpolnitvi našega petletnega plana«. ⁷³ Darila naj bi bila za šolarje »velika vzpodbuda za učenje, vrlo ponašanje in večje tovarštvo«. ⁷⁴ Obljubili so »svojim vzgojiteljem, Partiji in Maršalu Titu, da se bodo marljivo učili in z novimi zmagami, z dobrimi redi v šolskem letu dočakali prihodnji praznik Novoletne jelke«. ⁷⁵ Obdarjeni otroci naj bi »v novem letu s pridnim učenjem in delom še bolj pokazali svojo ljubezen do svoje domovine«. ⁷⁶ Obljubili so, »da se bodo uvrstili med graditelje

⁶⁶ *Emajlirec* 3, 1958, št. 1, str. 5.

⁶⁷ *Primorski dnevnik* 9, 1953, št. 287, str. 2.

⁶⁸ *Celjski tednik* 2, 1949, št. 52, str. 3.

⁶⁹ *Celjski tednik* 3, 1950, št. 2, str. 4.

⁷⁰ *Slovenski poročevalec* 11, 1950, št. 279, str. 2.

⁷¹ Npr. *Celjski tednik* 1, 1948, št. 39, str. 3.

⁷² *Celjski tednik* 2, 1949, št. 2, str. 2.

⁷³ *Celjski tednik* 3, 1950, št. 1, str. 4.

⁷⁴ *Celjski tednik* 1, 1948, št. 39, str. 3.

⁷⁵ *Celjski tednik* 3, 1950, št. 1, str. 3.

⁷⁶ *Slovenski poročevalec* 10, 1949, št. 2, str. 3.

srečnih dni. Učili se bodo pridneje kot doslej, to bo njihov sedanjí delež skupnosti« (-km. 1952: 2). Podobne obljube so bile v zameno za prejeta darila naslovljene na slovenske izseljence v Ameriki: »Obljubljamo Vam, da se bomo pridno učili, da bomo v ponos učiteljem, staršem in domovini.«⁷⁷ Tudi od socialno ogroženih otrok se je pričakovalo, da »pokažejo svojo hvaležnost s tem, da se bodo pridno učili in postanejo zmožni pomagati graditi socializem v naši socialistični domovini /.../ in naj se pokažejo hvaležni s tem, da tudi oni postanejo naši dobri državljani.«⁷⁸

Ponekod so obdarovanje otrok povezovali z določenimi pričakovanji. V Celju so npr. ob prehodu iz leta 1948 v 1949 na vsako darilo napisali: »V Novem letu Ti želimo mnogo sreče in pričakujemo od Tebe, da boš s svojim znanjem in pridnostjo dokazal, da si dober Titov pionir!« (Gabrič 1997: 117) Ali: »Mi vsi jim verjamemo in pričakujemo od njih, da bodo staršem v veselje, domovini v ponos in Titu v darilo za njegovo očetovsko skrb postali socialistične domovine vredni državljani.«⁷⁹

Javno obdarovanje otrok znotraj novoletne jelke potrjuje ugotovitev Marcela Maussa, da gre pri obdarovanju za recipročnost, preko darovanja se med darovalcem in obdarovancem vzpostavlja upniško-dolžniško razmerje, ki traja, dokler obdarovanec daru ne vrne (Mauss 1996). V primeru obdarovanja otrok je bila delna vrnitev »dolga« bolj kratkoročna (predvsem v obliki pridnega učenja), delna pa pričakovana predvsem v obdobju odraslosti (oblikovanje »dobrega državljana«) (primerjaj Godina 2006: 271). In če pogledamo na predmete na način, kot to počne Daniel Miller, se lahko v primeru obdarovanja otrok za novoletno jelko strinjamo z njim, da lahko predmeti [v vlogi daril], ne da bi se [še posebej otroci!] tega sploh zavedali, ustvarjajo ljudi in jih učijo primerne vedenja in delovanja (Miller 2016: 69, 84, 215).

Obdarovanje otrok (največkrat pod krinko dobrodelnosti) s stvarmi, ki jih je v določenem obdobju primanjkovalo (npr. hrano, oblačili in obutvijo) za navduševanje otrok (in staršev) za določeno ideologijo in politične cilje ima na Slovenskem daljšo tradicijo. Tako je npr. med prvo svetovno vojno otroke obdarovala mariborska podružnica nemškega društva Schulverein (Godina Golija 2012: 57) in pred drugo svetovno vojno mariborska podružnica Kulturbund (Potočnik 1998: 147). Po poteku in vsebini pa bi lahko obdarovanje otrok znotraj novoletne jelke primerjali tudi z obdarovanji med svetovnim vojnima, ki so jih (največkrat za revnejše otroke) organizirala razna društva, šole in dobrodelne ustanove, tako npr. društvo Detoljub v Mariboru na božičnicah (Godina Golija 1992: 117–118). V Ljubljani so društva kot Žensko društvo, Sokol in Mladika organizirala Miklavžev dan, kjer so obdarovali otroke (Ovsec 1979: 130).

---

⁷⁷ *Enakopravnost* 35, 1952, št. 38, str. 2.

⁷⁸ *Tržiški vestnik* 4, 1955, št. 2, str. 2.

⁷⁹ *Celjski tednik* 3, 1950, št. 1, str. 1.

LITERATURA IN VIRI

B. B.

1956 Vzgojna odgovornost nas vseh. *Slovenski Jadran* 5, št. 4, str. 8.

BERKING, Helmuth

1999 *Sociology of giving*. London, Thousand Oaks, New Delhi: Sage.

BON, Jože

1951 Doživetja Novoletne jelke so še vedno živa. *Dolenjski list* 2, št. 2, str. 3.

BOGATAJ, Janez

1998 *Smo kaj šegavi: letne šege in navade na Slovenskem*. Ljubljana: Mladinska knjiga.

2011 *Slovenija praznuje: sodobne šege in navade na Slovenskem*. Ljubljana: Mladinska knjiga.

BOROVIČ, B.

1957 Novoletna jelka – praznik družine. *Slovenski Jadran* 6, št. 1, str. 6.

112

BŽ.

1950 Zveza borcev NOV je obdarila otroke ob Novem letu. *Naše delo* 3, št. 2, str. 3.

-c.

1953 Novoletna jelka v Podzemlju. *Dolenjski list* 4, št. 2, str. 7.

CAILLÉ, Alain

2000 *Anthropologie du don: le tiers paradigme*. Paris: Desclée de Brouwer.

C. E.

1955 Pogostili so otroke padlih borcev. *Slovenski poročevalec* 16, št. 302, str. 5.

C. F.

1950 V Lesičnem so pridno na delu za izpolnitev letnega frontnega plana. *Celjski tednik* 3, št. 3, str. 2.

CVETKO, V.

1953 Kako pripravljamo letos Novoletno jelko? *Slovenski poročevalec* 14, št. 282, str. 9.

GABRIČ, Aleš

1997 »Ponekod pa je bila izvedena novoletna jelka šele na intervencijo tamkajšnjih komitejev partije.« V: O. Luthar, V. Likar (ur.) *Historični seminar II. [Glasovij]*. Ljubljana: Znanstvenoraziskovalni center SAZU, Založba ZRC. Str. 109–121.

GODELIER, Maurice

2006 *Uganka daru*. Ljubljana: Študentska založba.

GODINA GOLIJ, Maja

1992 *Iz mariborskih predmestij: o življenju in kulturi mariborskih delavcev v letih od 1919 do 1941*. Maribor: Obzorja.

2012 »Pa smo stali v procesijah pred pekarnami ...«: o lakoti in pomanjkanju v Mariboru med prvo svetovno vojno. V: M. Godina Golija (ur.), *Vojne na Slovenskem: pričevanja, spomini, podobe*. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU. Str. 47–61.

GODINA, Vesna V.

2006 O uganki daru nasploh: (in na zahodu še posebej). V: M. Godelier, *Uganka daru*. Ljubljana: Študentska založba. Str. 257–274.

GREGORY, Chris A.

2015 *Gifts and commodities*. Chicago: Hau Books.

J.

1952 Novoletna jelka je bila lahko prirejena z znatno podporo ptujskih podjetij. *Ptujski tednik* 5, št. 4, str. 1.

JERAJ, Mateja

2005 *Slovenke na prehodu v socializem: (vloga in položaj ženske v Sloveniji 1945–1953)*. Ljubljana: Arhiv Republike Slovenije.

J. F.

1957 Kolektivna darila v košu dedka Mraza po Gorenjskem. *Slovenski poročevalec* 18, št. 306, str. 4.

- J. L.
1954 Novoletna jelka v koprskem okraju. *Slovenski poročevalec* 15, št. 299, str. 2.
- J. P.
1952 Množične organizacije iz Makol pripravljajo Novoletno jelko. *Ptujski tednik* 5, št. 51, str. 3.
- jp-
1954 Novoletna jelka v šempetrski bolnišnici. *Slovenski poročevalec* 15, št. 301, str. 5.
- J. V.
1953 Za Novoletno jelko bodo na Sežanskem obdarili vse otroke. *Slovenski Jadran* 2, št. 51, str. 10.
- J. Ž.
1957 Okrog Novega leta. *Slovenski Jadran* 6, 1957, št. 1, str. 1, 3.
- ka-
1951 Pospešimo priprave za Novoletno jelko. *Ptujski tednik* 4, št. 50, str. 1.
- K. L.
1949 Dijaki učiteljica so igrali Finžgarjevo Razvalino življenja. *Primorski dnevnik* 5, št. 293, str. 3.
- km.
1952 Dedek Mraz v Dornavi. *Ptujski tednik* 5, št. 2, str. 2.
- ko.
1951 V Podgorcih pripravljamo Novoletno jelko. *Ptujski tednik* 4, št. 51, str. 2.
- KONTESTABILE ROVIS, Mirjana
2012 Posebna šola pri Ortopedski bolnišnici Valdoltra 1956–1994. V: A. Škoro Babič [et al.] (ur.), *Zgodovina otroštva = History of Childhood*. Ljubljana: Zveza zgodovinskih društev Slovenije. Str. 502–514.
- K. P.
1948 V Mozirskem okraju pridno pripravljajo za Novoletno jelko. *Celjski tednik* 1, št. 42, str. 3.
- KRAŠOVEC, Jurček
1954 S peresom okoli novoletne jelke. *Savinjski vestnik* 7, št. 1, str. 3.
- KUNČEVA, Meta
1949 Kako so naši pionirji pričakali dedka Mraza v Lukariji. *Naše delo* 2, št. 1, str. 2.
- KURET, Niko
1984 *Maske slovenskih pokrajin*. Ljubljana: Cankarjeva založba, Znanstveno raziskovalni center SAZU.
1989 *Praznično leto Slovencev: starosvetne šege in navade od pomladi do zime: druga knjiga*. Ljubljana: Družina.
- K. V.
1950 Novoletna Jelka v partizanski vasi Ležiče. *Celjski tednik* 3, 1950, št. 2, str. 4.
1953 Novoletna jelka na pošti Ptuj. *Ptujski tednik* 6, št. 2, str. 3.
- L.
1954 Dedek Mraz misli na vse. *Ljudska pravica* 20, št. 310, str. 5.
- L. J.
1949 Domu za bosansko mladino v Dobrni naše sindikalne podružnice izdatno pomagajo. *Celjski tednik* 2, št. 29, str. 4.
- L. K.
1949 Ob našem novem letu. *Tovariš* 5, št. 1, str. 5–6.
- lu-bo
1954 Iz Liboj. *Savinjski vestnik* 7, št. 50, str. 5.
- M.
1948 Pionirji v okolici Celja bodo pripravljani pričakali Novoletno jelko. *Celjski tednik* 1, št. 43, str. 3.
- MAUSS, Marcel
1996 *Esej o daru in drugi spisi*. Ljubljana: ŠKUC; Znanstveni inštitut Filozofske fakultete.
- M. F.
1950 Tudi celjski pionirji se vesele novoletne jelke. *Ljudska pravica* 12, št. 309, str. 4.

- MIKLAVIČ, Zvone
1955 Ob Novoletni jelki vzgajamo otroke v čutu tovariške povezanosti z drugimi. *Ljudska pravica* 21, št. 290, str. 4.
- MILLER, Daniel
2016 *Materialna kultura*. Ljubljana: Studia humanitatis.
M. K.
1950 Dedek Mraz v Gorišnici. *Naše delo* 3, št. 2, str. 3.
- MSB.
1951 Ni bilo otroka, za katerega bi ne bilo Novoletne jelke. *Slovenski poročevalec* 12, št. 5, str. 3.
- MU-MA
1952 Strnišče za otroke. *Ptujski tednik* 5, št. 52, str. 3.
- MURŠIČ, Rajko
2006 Nova paradigma antropologije prostora: prostorjenje in človeška tvornost. *Glasnik Slovenskega etnološkega društva* 46, št. 3-4, str. 48-54.
- n
1955 Novoletna jelka v Domžalah. *Slovenski poročevalec* 16, št. 299, str. 6.
- On.
1950 Velike stvari – za male ljudi: novoletni otroški praznik je osvojil v Majšperku male otroke in pionirje. *Naše delo* 3, št. 2, str. 3.
1956 Dedek Mraz v Otroški kliniki. *Ljudska pravica* 22, št. 306, str. 4.
- OSTEEN, Mark (ur.)
2014 *The question of the gift: essays across disciplines*. London, New York: Routledge.
- OVSEC, Damjan J.
1979 *Oris družabnega življenja v Ljubljani od začetka dvajsetega stoletja do druge svetovne vojne*. [Ljubljana]: Društvo arhitektov Ljubljane.
2000 *Trije dobri možje: resnična zgodovina svetega Miklavža, Božička in dedka Mraza*. Ljubljana: Kmečki glas.
2010 *Velika knjiga o praznikih: praznovanja na Slovenskem in po svetu*. Ljubljana: Domus.
- Pe.
1955 Dedek Mraz bo obiskal Kanižarico. *Dolenjski list* 6, št. 51, str. 2.
- PETRONE, Karen
2000 *Life has become more joyous, comrades: celebrations in the time of Stalin*. Indiana Bloomington: University Press.
- P. J.
1956 Dedek Mraz na Paškem Kozjaku. *Velenjski rudar* 4, št. 1-2, str. 4.
- POLLOCK, John
1952 Iz urada slovensko ameriškega narodnega sveta. *Enakopravnost* 35, št. 56, str. 2.
- POTOČNIK, Dragan
1998 Mariborski Nemci v letih 1918-1941. *Kronika* 47, št. 1-2, str. 143-151.
- PRICA, Ines
2004 Nasljeđe jugoslavenskih etnologija i suvremeno istraživanje postsocijalizma. *Traditiones* 33, št. 1, str. 19-34.
- RIHTMAN - AUGUŠTIN, Dunja
1990a O dekristijanizaciji narodne kulture. *Etnološka tribina* 13, str. 9-16.
1990b Metamorfoza socialističkih praznika. *Narodna umjetnost* 27, str. 21-32.
1992 Etnologija socijalizma i poslije. *Etnološka tribina* 15, str. 81-89.
1994 Božični prijevori. *Etnološka tribina* 17, str. 75-89.
1995 Santa Claus in transition. *Narodna umjetnost* 32, št. 1, str. 107-122.
2000 *Ulice moga grada: antropologija domaćeg terena*. Zemun: Biblioteka XX vek; Beograd: Čigoja štampa.
2001 *Etnologija i etnomit*. Zagreb: ABS95.
- ROST, Friedrich
1994 *Theorien des Schenkens: zur kultur- und humanwissenschaftlichen Bearbeitung eines anthropologischen Phänomens*. Essen: Die Blaue Eule.

- S.
1949 Ptujске priprave na Novoletno jelko. *Naše delo* 2, št. 38, str. 2.
- S. A.
1951 Ali so centralne proslave Novoletne jelke res neprimerne? *Savinjski vestnik* 4, št. 51, str. 2.
- SKLEVICKY, Lydija
1988 Nova nova godina – od »mladog ljeta« k političkom ritualu. *Etnološka tribina* 11, str. 59–72.
- SLAVEC GRADIŠNIK, Ingrid
2014a Prazniki in praznične pokrajine. V: I. Slavec Gradišnik (ur.), *Praznična večglasja*. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete. Str. 7–27
2014b Ubrani in razglašeni decembrski čas. V: I. Slavec Gradišnik (ur.), *Praznična večglasja*. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete. Str. 133–163.
- SMASEK, Emil
1950 Novoletna jelka 1948–1950. *Obzornik* 5, št. 12, str. 546–551.
- S. S.
1952 Novoletna jelka v Gorišnici ... *Ptujski tednik* 5, št. 2, str. 2.
- SYKES, Karen Margaret
2005 *Arguing with anthropology: an introduction to critical theories of the gift*. London, New York: Routledge.
- Š. K.
1951 Veselje pod Novoletno jelko. *Ptujski tednik* 4, št. 1, str. 3.
- ŠPORTNI poročevalec
1949 Znoj suhih in kosti debelih v korist novoletne jelke. *Primorski dnevnik* 5, št. 301, str. 3.
- T. I.
1954 Novoletna jelka v Podragi. *Slovenski Jadran* 3, št. 3, str. 3.
- U. R.
1951 Uspele prireditve Novoletne jelke v Celju in okolici: v Štorah. *Savinjski vestnik* 4, št. 2, str. 2.
- V. C.
1953 Intervju z dedkom Mrazom in še kaj o Novoletni jelki. *Slovenski poročevalec* 14, št. 290, str. 4.
1954 Bo letos kaj novega? *Slovenski poročevalec* 15, št. 297, str. 2.
- VIDER, Frances
1949 Sto dolarjev za Streptomycin! *Enakopravnost* 32, št. 41, str. 3.
- Vir
1953 V Kopru. *Slovenski Jadran* 2, št. 52, str. 11.
- V. K.
1954 Na Zavrču. *Ptujski tednik* 7, št. 1, str. 3.
- V. M.
1949 Kulturne, umetnostne in druge prireditve za novoletno jelko. *Primorski dnevnik* 5, št. 300, str. 3.
- VODOPIVEC, Nina
2001 Srečno novo leto! = Happy New Year! V: J. Rebolj (ur.), *Silvestrovanje Ljubljančanov v 20. stoletju = New Year's Eve Celebrations in Ljubljana in the 20th Century*. Ljubljana: Mestni muzej. Str. 28–63.
- V. R.
1951 Organizacija AFŽ pri Gradisu v Strnišču. *Ptujski tednik* 4, št. 5, str. 2.
- ŽIDOV, Nena
2016 Oris prvih let praznovanja novoletne jelke v Sloveniji: od množičnega do družinskega praznika. *Etnolog* 26, str. 103–125

BESEDA O AVTORICI

Nena Židov, dr., je muzejska svétnica in kustodinja za socialno kulturo v Slovenskem etnografskem muzeju. V letih 1997–2003, 2009–2011 in 2015–2017 je bila urednica muzejske periodične publikacije *Etnolog* in več let urednica knjižne zbirke *Knjižnica Slovenskega etnografskega muzeja*. Doktorirala je z nalogo *Alternativna medicina v Sloveniji: etnološki vidik* (1996). Objavila je knjige *Rovaši = Tally sticks* (2010), *Ljubljanski živilski trg* (1994) in *Občina Ljubljana Bežigrad* (1991) ter vrsto znanstvenih člankov tako v Sloveniji kot v tujini. Ukvarja se s preučevanjem ljudske in alternativne medicine, nesnovne kulturne dediščine, ljudskega prava in šeg.

ABOUT THE AUTHOR

Nena Židov, PhD, is a museum counsellor and curator of social culture at the Slovene Ethnographic Museum. In 1997–2003, 2009–2011, and 2015–2017 she has acted as editor of the museum's periodical publication *Etnolog*, and she has edited the book collection *Library of the Slovene Ethnographic Museum* for several years. Židov earned her PhD degree with a dissertation entitled *Alternative medicine in Slovenia - The Ethnological Aspect* (1996). She has published the following books *Rovaši = Tally sticks* (2010), *Ljubljanski živilski trg* (1994) in *Občina Ljubljana Bežigrad* (1991). She has also published a range of scientific articles in Slovenia and abroad. Her research focuses mainly on folk and alternative medicine, intangible cultural heritage, common law, and customs.

SUMMARY

The role of public present giving to children in the first decade of New Year's tree celebrations in Slovenia

New Year's Tree celebrations in Slovenia were initially a socialist children's celebration. In line with its political and ideological goals, the new social system after the Second World War sought to oust the religious celebrations of St Nicholas and Christmas from public spaces. Following the Soviet Union's example, they wanted to replace them with events connected with the New Year's tree during the transition from the old to the new year. The article focuses on public present giving to pre-school and school children in the 1947–1957 period. It presents the principal institutions involved in organizing the celebrations, and the ways of providing the presents. Presents were given to children as part of mass celebrations, individual and collective present giving occurred in schools and kindergartens, presents were given to the children of the employees in companies and institutions, and in the large towns present giving was also organized within the administrative units. In addition, presents were given to underprivileged, ill, and special need children.

The initiators of the new celebration wanted this form of present giving to children to put an end to the traditions of St Nicholas and Santa Claus, which were considered to be unfair to the children, because the presents depended on the financial status of their parents, whereas Grandfather Frost as the new system's bringer of presents introduced equal treatment of all children. Through this present giving they wanted to point out the new system's different attitude to children, by bringing presents to children whose parents died during the war they expressed their gratitude to the fallen, and the new regime emphasized its social sensitivity by giving presents to underprivileged, ill, and special need children.

During the period of general shortages after the war children were given things they needed in everyday life, at school, or for sports and social activities. However, this public present giving to children created reciprocity, or a creditor-debtor relationship. Partially, the return of the "debt" was expected in the short term (especially in the form of being diligent pupils), and

partially during adult life (the formation of “good citizens”). By way of giving them presents, the children, who of course weren't aware of the intention, were filled with enthusiasm for the new ideology and its political goals. New Year's Tree celebrations and present giving to children were a form of social education.